

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Бацвіна Андрія Ігоровича

«ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
МОБІЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ МАЛОГО МІСТА В СЕРЕДИНІ ХХ – НА
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТА
ГАЛИЧА)»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності **032 – Історія та археологія**

в галузі знань **03 – Гуманітарні науки**

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Андрія Ігоровича Бацвіна присвячене комплексному вивченню змін у повсякденному житті малого українського міста Галича та соціальній мобільності його мешканців у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Вивчення малих міст як автономного соціокультурного простору, на стику урбаністики, соціальної історії та мікроісторії, є достатньо новим напрямом для українських гуманітарних студій. Донедавна історичні, культурологічні розвідки з урбаністики були здебільшого зосереджені на великих містах. Така «периферійність» малих міст у дослідницькому просторі й визначає першочергову актуальність дисертації. Про наукову значущість теми дослідження свідчить і те, що в останні роки тематика, пов'язана з повсякденням малих міст, активно розробляється не лише академічними інституціями (зокрема, Інститутом історії України НАН України), а й профільними бібліотечними та громадськими ініціативами.

У цьому контексті місто Галич Івано-Франківської області, обране об'єктом дослідження, видається особливо репрезентативним з огляду на його історію, символічний капітал та складнощі постімперського й пострадянського розвитку. Саме тому обрана здобувачем тема є актуальною

як у науково-теоретичному, так і в суспільно-практичному вимірах, визначається недостатньою розробкою міської тематики в сучасних українських культурно-антропологічних студіях.

Наукова новизна дисертації полягає у здійсненні здобувачем всебічного культурно-антропологічного аналізу змін повсякдення малого міста Галича у другій половині XX – на початку XXI ст. з урахуванням матеріальних, соціальних та духовних складових міського середовища. На прикладі маятникової міграції вперше досліджено просторовий вимір соціальної мобільності мешканців міста, що дозволило виявити феномен «плаваючого населення» і показати його роль у підтримці економічної та соціокультурної цілісності Галича; уперше проведено контент-аналіз публікацій у цифрових спільнотах Галича (Facebook-групи), що виявило нові форми самоорганізації городян і практики формування колективної пам'яті у віртуальному просторі; запропоновано авторську версію класифікації та типології малих міст України з урахуванням соціокультурних характеристик локальних спільнот; до наукового обігу введено значний масив нових джерел: архівних документів, польових матеріалів, публікацій місцевої преси, що раніше не використовувалися в наукових дослідженнях.

Удосконалення методологічного підходу шляхом поєднання компаративно-історичного, структурно-функціонального та культурно-антропологічного аналізу з акцентом на повсякденність і мобільність є самостійним науковим внеском здобувача, що розширює дослідницький інструментарій етнології міста.

Структура дисертації є логічною, обумовлена її метою та дослідницькими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів із десятима підрозділами, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків (267 с.). У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження культурного розвитку та особливостей малого міста» систематизовано сучасні урбаністичні студії, проаналізовано вітчизняну та зарубіжну історіографію і джерельну базу дослідження, а також

запропоновано авторську класифікацію і типологію малих міст України з урахуванням їхніх соціокультурних особливостей.

Другий розділ «Соціокультурний розвиток міста Галича. Соціальна мобільність його мешканців» висвітлює особливості історичного розвитку Галича від часів Галицького князівства до сучасності, досліджує зміни в демографічній структурі та етнічному складі населення (зокрема, втрату традиційної мультикультурності внаслідок подій Другої світової війни), аналізує міграційні процеси та соціальну мобільність містян, зокрема маятникову міграцію як прояв просторового виміру мобільності.

Третій розділ «Трансформації повсякденного життя та святково-обрядова культура міста в сучасних умовах» є змістовно найбільш насиченим. У ньому розглядаються зміни в матеріальній культурі та господарських практиках містян. Аналізуються символічний простір і конфесійний вимір міста як чинники формування колективної пам'яті та локальної ідентичності, трансформації святково-обрядової культури (календарної, сімейної обрядовості) і форм дозвілля. Окремий підрозділ присвячено ролі культурної спадщини у формуванні іміджу міста та його туристичного бренду, а також впливу цифровізації на комунікацію в міському середовищі. Запропонована автором структура дисертації дозволяє достатньо повно репрезентувати сучасний культурно-антропологічний портрет локальної міської спільноти, показати динаміку змін, що відбулись у ній.

Обґрунтованість наукових положень дисертації. Дисертантом чітко сформульовані та послідовно реалізовані завдання роботи. Мета дослідження – визначити основні тенденції трансформації повсякденного життя й соціальної мобільності населення малого міста Галича в контексті суспільних змін другої половини XX – початку XXI ст. – є конкретною, і цілком відповідає обраній спеціальності. Теоретико-методологічну основу роботи становлять концепції постіндустріальної трансформації міських спільнот (М. Річардсон, Е. Соя, А. Лефевр) у поєднанні з класичними методами етнологічного дослідження (включене спостереження, інтерв'ювання, фотофіксація) та

сучасними підходами урбаністичної антропології і студій пам'яті. Цей міждисциплінарний підхід логічно обумовлений природою об'єкта дослідження.

А. І. Бацвіним зібрана та проаналізована різнопланова джерельна база: неопубліковані архівні документи місцевих органів влади, статистичні дані, власні польові етнографічні матеріали, публікації у місцевій пресі та цифрових спільнотах Галича. Такий комплекс джерел дозволяє аргументувати висновки, відповідає сучасним стандартам верифікації етнологічних і міждисциплінарних досліджень.

Висновки дисертації логічно витікають з аналізу матеріалу. Зокрема, добре обґрунтованими є положення про феномен «маятникової міграції» як ключового чинника функціональної цілісності Галича в умовах депопуляції; про трансформацію символічного простору міста відповідно до змін політичного режиму; про збереженість традиційної обрядової структури попри модернізацію форм святкування.

Теоретичне значення дисертації полягає в розширенні концептуально-методологічних засад етнології міста та урбаністичних студій стосовно малих і «дуже малих» (до 5 тис. мешканців) українських міст. Робота вписується в актуальні міжнародні дискурси антропології міста та студій пам'яті.

Практичне значення результатів дослідження видається багатоплановим. Висновки та рекомендації дисертанта можуть бути використані у розробленні програм соціокультурного розвитку міської громади Галича; у збереженні нематеріальної культурної спадщини міста; у формуванні стратегії туристичного брендингу; у навчальних курсах з культурної антропології, етнології міста, урбаністики у закладах вищої освіти. Дисертант зібрав і систематизував унікальну джерельну базу – польові матеріали, що відтворюють актуальний стан соціокультурного буття Галича і є цінним ресурсом для подальших досліджень.

Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Вважаємо достатньо

апробованими основні положення дисертації, відображені у 8 публікаціях (у тому числі у фахових виданнях) та виступах на 11 науково-практичних конференціях різного рівня (міжнародних та всеукраїнських) упродовж 2023–2025 рр.

Позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, офіційний опонент вважає за необхідне зазначити низку **дискусійних положень та рекомендацій**:

1. У підрозділі 1.1 у характеристиці методів дослідження бажано було б висвітлити ступінь використання автором методологічного інструментарію історичної демографії, який було застосовано для дослідження проблематики розділу 2.

2. Авторська типологія малих міст України (підрозділ 1.3) є теоретично значущою, проте потребує більш чіткого обґрунтування критеріїв класифікації та їх операціоналізації. Бажано було б показати, як саме запропонована типологія співвідноситься з чинними нормативно-правовими класифікаціями (Закон України «Про Загальнодержавну програму розвитку малих міст», 2004 р.) і де вона їх уточнює або доповнює.

3. Гендерний вимір повсякденного життя і соціальної мобільності мешканців Галича у дисертації майже не актуалізований. Між тим, гендерно-вікові зміни в демографічній структурі міста, що зафіксовані самим дисертантом, відкривають очевидні перспективи для подібного аналізу.

4. Відзначимо, що у підрозділі 2.1 подано надто деталізований хронологічний виклад середньовічної історії Галича, що є дещо надлишковим для дисертації з профілю етнології і відволікає від основної дослідницької проблематики.

Втім, висловлені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер і не знижують загальної наукової цінності виконаного дослідження.

Підводячи підсумки, стверджуємо, що дисертація Бацвіна Андрія Ігоровича «Трансформація повсякденного життя та соціальної мобільності населення малого міста у другій половині XX – на початку XXI ст. (за матеріалами дослідження м. Галич)» є завершеним, самостійним науковим

дослідженням, що вирізняється актуальністю, новизною, логічністю та системністю викладу. Результати вивчення автором змін повсякдення малого міста, різних форм соціальної мобільності містян, аналізу сучасних чинників формування локальної ідентичності, слугуватимуть подальшому розвитку вітчизняних культурно-антропологічних студій міста.

Робота виконана на високому теоретичному рівні, має практичне значення, відповідає чинним вимогам Міністерства науки і освіти України, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія» в галузі знань 03 «Гуманітарні науки». Вважаємо, що автор дисертації – Бацвін Андрій Ігорович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент:

Новікова Світлана Віталіївна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та археології
Маріупольського державного університету

Підпис _____ С. В. Новікова

«30» травня 2026 р.

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 03:44:02 01.06.2026

Назва файлу з підписом: Відгук_опонента_Новікова_на_Бацвін.pdf
Розмір файлу з підписом: 275.2 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_опонента_Новікова_на_Бацвін.pdf
Розмір файлу без підпису: 238.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Новікова Світлана Віталіївна

П.І.Б.: Новікова Світлана Віталіївна

Країна: Україна

РНОКПП: 2702403900

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 03:43:32
01.06.2026

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 382367105294AF97040000001EC01C0111034304

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.04.06 13:00